

درس خارج فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

موضوع جزئی: اجزاء یا عدم اجزاء سایر اغسال [غیر جنابت] از وضو

تاریخ: ۱۳ آذر ۱۴۰۱

مصادف با: ۹ جمادی الاول ۱۴۴۴

جلسه: ۳۹

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

در رابطه با مقتضای اخبار مربوط به کفایت سایر اغسال [غیر از غسل جنابت] از وضو، عرض شد که اخباری وارد شده‌اند که بر کفایت غسل از وضو دلالت دارند مطلقاً؛ اعم از آنکه غسل انجام شده، غسل جنابت باشد یا غسل غیر جنابت باشد که در جلسات گذشته به هشت روایت در این رابطه اشاره شد.

در ادامه، اولین اشکال از اشکالات وارده بر استناد به روایات مذکور، ذکر شد و عرض شد که با اینکه این روایات در مقابل دیدگان اصحاب بوده‌اند ولی اصحاب از آنها، اعراض کرده‌اند و به این روایات توجه نکرده‌اند و به روایاتی که بر عدم کفایت سایر اغسال [غیر جنابتی] از وضو دلالت دارند، توجه کرده‌اند و بر خلاف روایات مذکور، فتوا داده‌اند و اعراض اصحاب دلیل بر ضعف این روایات است. مرحوم شیخ صدوق (ره)، مخالفت با روایات مذکور [که بر اجزاء سایر اغسال از وضو دلالت دارند] را به امامیه نسبت داده است لذا نمی‌توان به این روایات اعتماد کرد بنابراین، هر چند که روایات مذکور، صحیح و صریح هستند، لکن چون اصحاب از این روایات اعراض کرده‌اند و بر خلاف آنها فتوا داده‌اند و مرحوم شیخ صدوق (ره) نیز مخالفت با این روایات را به امامیه نسبت داده است، نمی‌توان به این روایات تمسک کرد. بنابراین، در صورتی که روایات، تأویل ناپذیر باشند باید از این روایات [دال بر اجزاء سایر اغسال از وضو] دست کشید و آنها را کنار گذاشت و اگر روایات، تأویل پذیر باشند باید آنها را تأویل کرد و غسل مذکور در این روایات را بر غسل جنابت حمل کرد.

پاسخ از اشکال اول

پاسخ از اشکال اول این است که؛

اولاً، اعراض اصحاب از روایات دال بر اجزاء سایر اغسال [غیر از جنابت] از وضو، پذیرفته نیست و اعراض اصحاب از این روایات، اول کلام است زیرا اصحاب را نمی‌توان در جمع خاصی که به این روایات عمل نکرده‌اند خلاصه کرد، بلکه کسانی که این روایات را نقل کرده‌اند نیز از اصحاب شمرده می‌شوند لذا در صورتی می‌توان گفت که اصحاب از این روایات اعراض کرده‌اند که همه اصحاب به این روایات عمل نکرده باشند و بر خلاف این روایات فتوا داده باشند، نه اینکه عده‌ای بر خلاف آنها این روایات را نقل کرده باشند و بر طبق آن فتوا داده باشند و به آن عمل کرده باشند. پس با توجه به اینکه وقتی به عبارات برخی فقها مراجعه می‌شود، ملاحظه می‌شود که آنها روایات مذکور را بر مجرد مشروعیت وضو حمل کرده‌اند، یعنی وجوب وضو در کنار غسل را واجب ندانسته‌اند، ولی مشروعیت وضو را نفی نکرده‌اند و گفته‌اند که وضو جایز است و بلکه مستحب است، نتیجه گرفته می‌شود که اصحاب به طور تام و تمام از روایات مذکور، اعراض نکرده‌اند.

ثانیاً، بسیاری از قُدمای از اصحاب؛ مثل مرحوم شیخ طوسی (ره)، مرحوم محقق (ره)، مرحوم شهید (ره) و مرحوم علامه (ره) اخبارِ اجزاءِ غسل از وضو را فقط بر غسل جنابت یا موردی که غسل جنابت در بین آنها باشد، حمل کرده‌اند. بنابراین، با توجه به اینکه این فقهای بزرگوار از روایاتِ اجزاءِ غسل از وضو اعراض نکرده‌اند، بلکه این روایات را تلقی به قبول کرده‌اند و برای آنها محمل درست کرده‌اند و آن روایات را بر غسل جنابت یا موردی که غسل جنابت در بین آن باشد حمل کرده‌اند، نمی‌توان گفت که اصحاب بتمامه از این روایات اعراض کرده‌اند.

ثالثاً، اعراض اصحاب از اخبارِ اجزاءِ غسل از وضو، پذیرفته نیست زیرا برخی از فقهای اخبارِ اجزاءِ غسل از وضو را پذیرفته‌اند، لکن در مقام تعارض این اخبار با اخبارِ عدمِ اجزاءِ غسل از وضو، اخبارِ عدمِ اجزاءِ غسل از وضو را بر اخبارِ اجزاءِ غسل از وضو، ترجیح داده‌اند - تعارض بین دو دسته از اخبار در فرضی است که هر دو دسته آن اخبار سنداً و دلالتاً مشکلی نداشته باشند و مورد پذیرش واقع شده باشند و قابل استناد باشند چون اگر از یک روایت اعراض شود، آن روایت نمی‌تواند با روایات طایفه دیگر تعارض کند - پس با توجه به اینکه اصحاب، در مقام تعارض بین روایات دال بر اجزاءِ غسل از وضو و روایات دال بر عدمِ اجزاءِ غسل از وضو، روایات عدمِ اجزاء را ترجیح داده‌اند، نتیجه گرفته می‌شود که اصحاب از روایاتِ اجزاءِ اعراض نکرده‌اند.

اشکال دوم، این است که مرحوم شهید اول (ره) گفته است که به دلیل شهرتِ نزدیک به اجماعی که در رابطه با اخبارِ عدمِ اجزاءِ غسل از وضو وجود دارد، این اخبار بر اخبارِ اجزاءِ غسل از وضو ترجیح داده می‌شوند.^۱

پاسخ از اشکال دوم

مراجعه به مرجّحات، ابتدائاً جایز نیست و در صورتی می‌توان به مرجّحات مراجعه کرد که امکان جمع عرفی وجود نداشته باشد. بنابراین، با توجه به اینکه در فرض مورد بحث، امکان جمع عرفی بین روایاتِ دالّ بر اجزاءِ غسل از وضو و روایاتِ دالّ بر عدمِ اجزاءِ غسل از وضو وجود دارد، نمی‌توان با مراجعه به مرجّحات، اخبارِ دالّ بر عدمِ اجزاء را بر اخبارِ دالّ بر اجزاء ترجیح داد. جمع عرفی بین دو دسته روایات مذکور به این نحو است که روایاتِ دالّ بر اجزاءِ غسل از وضو بر عدمِ وجوب وضو حمل می‌شوند و روایاتِ دالّ بر عدمِ اجزاءِ غسل از وضو بر مشروعیت وضو حمل می‌شوند، به این معنا که وضو واجب نیست، لکن مشروع و مستحب است.

اشکال سوم، اشکالی است که صاحب ریاض مطرح کرده است. عمده اشکالی که ایشان وارد کرده است به دو روایت صحیح محمد بن مسلم [عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع)؛ قَالَ: «الْغُسْلُ يُجْزَى عَنِ الْوُضُوءِ وَ أَيْ وُضُوءٍ أَطْهَرُ مِنَ الْغُسْلِ»]^۲ و مرسله حماد بن عثمان [عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي الرَّجُلِ يَغْتَسِلُ لِلْجُمُعَةِ أَوْ غَيْرِ ذَلِكَ، أَوْ يُجْزِيهِ مِنَ الْوُضُوءِ؟ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع): «وَأَيُّ وُضُوءٍ أَطْهَرُ مِنَ الْغُسْلِ»]^۳ است. صاحب ریاض گفته است که این دو روایت عمومیت ندارند تا گفته شود که همه غسل‌ها از وضو مجزی می‌باشند زیرا لفظی که بر عموم دلالت کند در این دو روایت وجود ندارد و متبادر از «الغسل» که در این دو روایت آمده است، غسل جنابت است.

«الحمد لله رب العالمين»

۱. شهید اول، ذکری الشیعة فی أحكام الشریعة، ج ۱، ص ۲۰۴.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الجنابة، باب ۳۳، ص ۲۴۴، ح ۱.

۳. همان، ص ۲۴۵، ح ۴.